

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК НАСЛІДОК ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Дулеба Н.В., кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна, N.V.Duleba@gmail.com, orcid.org/0000-0002-3881-2413

Кириченко Г.В., кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна, anna_dazenko@ukr.net, orcid.org/0000-0002-3783-0804

Васильцова Н.М., кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна, Pilipenko_natali@ukr.net, orcid.org/0000-0002-9897-5310

Дулеба А.Д., кандидат технічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна, a.d.duleba@gmail.com, orcid.org/0000-0001-6333-1737

INTERNATIONAL ECONOMIC SECURITY AS A CONSEQUENCE OF GLOBALIZATION

Duleba N.V., associate professor, National Transport University, Kyiv, Ukraine, N.V.Duleba@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3881-2413>

Kyrychenko A.V., associate professor, National Transport University, Kyiv, Ukraine, anna_dazenko@ukr.net, orcid.org/0000-0002-3783-0804

Vasiltsova N.M., associate professor, National Transport University, Kyiv, Ukraine, Pilipenko_natali@ukr.net, orcid.org/0000-0002-9897-5310

Duleba A.D., associate professor, National Transport University, Kyiv, Ukraine, a.d.duleba@gmail.com, orcid.org/0000-0001-6333-1737

Постановка проблеми. Щодо інтеграції України у світову економіку, то, з одного боку, значна частка її експорту у світовій торгівлі дає змогу впливати на інші країни, а з іншого – проникнення іноземного капіталу в національну економіку посилює вплив на її економічний розвиток ззовні.

Пріоритетом у розвитку експортного потенціалу повинно стати використання переваг тих виробництв, які мають передові технології та високий експортний потенціал, а саме: літакобудування, космічне ракетобудування та космічні послуги, порошкова металургія, виробництво надтвердих матеріалів тощо. Значний експортний потенціал має також сільське господарство за умови його реформування, створення сучасної переробної промисловості, поліпшення умов зберігання продукції тощо.

Географічне розташування України сприяє розширенню міжнародних транспортно-експедиторських послуг під час транзитних перевезень автомобільним, залізничним, повітряним, водним і трубопровідним транспортом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження у даному напрямку проводилися такими вітчизняними вченими як З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, В. Горбулін, Я. Жаліло, А. Качинський, В. Предборський та рядом інших вчених і практиків, окремо потрібно відзначити вклад таких дослідників, як І. Бінько, В. Мунтян, Г. Пастернак-Таранущенко та В. Шлемко, праці яких фактично поклали початок вивченню зазначеного комплексу питань за часів незалежності України.

Мета статті. Розкрити основні принципи здійснення зовнішньоекономічної безпеки в Україні, подати основні показники для визначення рівня зовнішньоекономічної безпеки, показати пріоритетні завдання державної політики для забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зовнішньоекономічну безпеку можна визначити як спроможність держави протистояти впливу екзогенних негативних факторів і мінімізувати заподіяні ними збитки, активно використовувати участь у світовому розподілі праці для створення сприятливих умов розвитку національної економіки.

Основними принципами здійснення зовнішньоекономічної безпеки в Україні є [5]:

- верховенство закону в регулюванні зовнішньоекономічної діяльності;
- захист національних економічних інтересів та економічного суверенітету України;
- узгодженість економічних інтересів окремих суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та економічних інтересів держави;

- своєчасність та адекватність заходів щодо усунення та нейтралізації загроз національним економічним інтересам;
- рівноправність відносин між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності;
- дотримання загальновизнаних норм і принципів міжнародного права у зовнішньоекономічній діяльності;
- вирішення торгових спорів шляхом консультацій і переговорів;
- системність та еволюційність відкриття національної економіки.

Рівень забезпечення зовнішньоекономічної безпеки можна визначити за такими показниками [6]:

- коефіцієнт відкритості національної економіки (відношення обсягу зовнішньої торгівлі, тобто експорту та імпорту, до ВВП);
- коефіцієнт покриття імпорту експортом;
- відношення обсягу експорту до ВВП;
- відношення обсягу імпорту до ВВП;
- сальдо зовнішньоторговельної діяльності;
- товарна структура експорту та імпорту;
- товарна структура критичного імпорту;
- співвідношення між обсягами залученого капіталу та експортом вітчизняного капіталу;
- співвідношення цін на зовнішньому і внутрішньому ринках;
- енергомісткість та матеріаломісткість експорту;
- співвідношення між обсягами національного виробництва та експорту до певних країн;
- вплив виробництва експортної продукції на екологію;
- питома вага експорту наукомісткої продукції в загальному обсязі експорту;
- питома вага імпорту наукомісткої продукції в загальному обсязі імпорту;
- частка експорту на душу населення;
- частка іноземних інвестицій у ВВП;
- співвідношення тарифного і нетарифного регулювання.

Надзвичайно важливо здійснювати постійний моніторинг зазначених основних показників для визначення поточного стану забезпечення зовнішньоекономічної безпеки.

Щодо інтеграції України у світову економіку, то, з одного боку, значна частка її експорту у світовій торгівлі дає змогу впливати на інші країни, а з іншого – проникнення іноземного капіталу в національну економіку посилює вплив на її економічний розвиток ззовні.

На рис. 1 можна чітко простежити, що обсяги експорту України зростали за період з 2016 по 2019 роки та з 2020 по 2021 роки. Це свідчить про поживлення зовнішньої торгівлі, зокрема про можливість продавати власну продукцію за межі України. Ріст експорту позитивно впливає на економіку держави, оскільки впливає на обсяги торгівлі. Зростання прибутків від зовнішньоекономічної діяльності підвищує купівельну спроможність. Але у 2022 році обсяг експорту різко знизився унаслідок воєнних дій на території України. Це свідчить про сповільнення зовнішньої торгівлі, що негативно впливає на економіку нашої держави.

На рис. 2 ми бачимо, що об'єми імпорту зростали з 2015 по 2019 роки та з 2020 по 2021 роки. Це означає, що збільшувалась кількість та вартість операцій як з продажу так і купівлі товарів та послуг. Економічна ситуація цих років сприяла поживленню економічної активності. Але у 2022 році зменшилася кількість та обсяг товарів та послуг, як наслідок воєнних дій на території нашої держави.

Для забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України пріоритетними завданнями державної політики повинні стати [3]:

- підтримка вітчизняних експортерів, розробників імпортозамінних товарів і виробників конкурентоспроможної продукції;
- створення ефективної банківської та гнучкої кредитної системи, гарантування прав власників валютних коштів;
- створення інфраструктури зовнішньої торгівлі та сучасної системи її інформаційного забезпечення;
- проведення гнучкої експортно-імпортної політики;
- удосконалення механізмів державного регулювання зовнішньої торгівлі;
- диверсифікація експорту та імпорту.

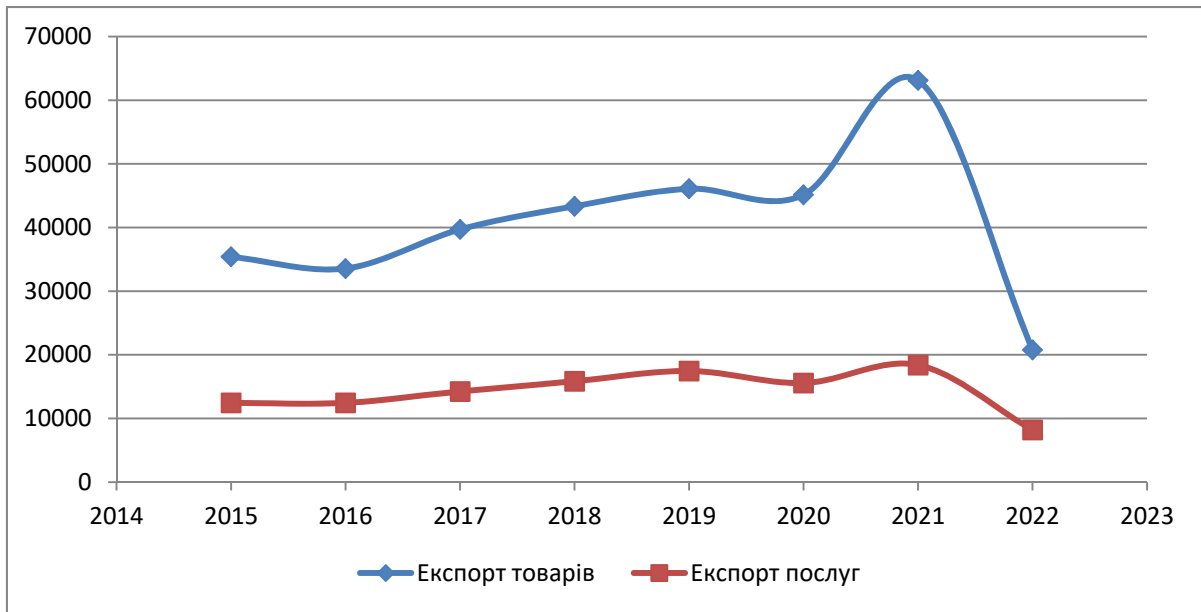

Рисунок 1 – Обсяг експорту України з 2015 по 2022 роки [1]
 Figure 1 – Export volume of Ukraine from 2015 to 2022 [1]

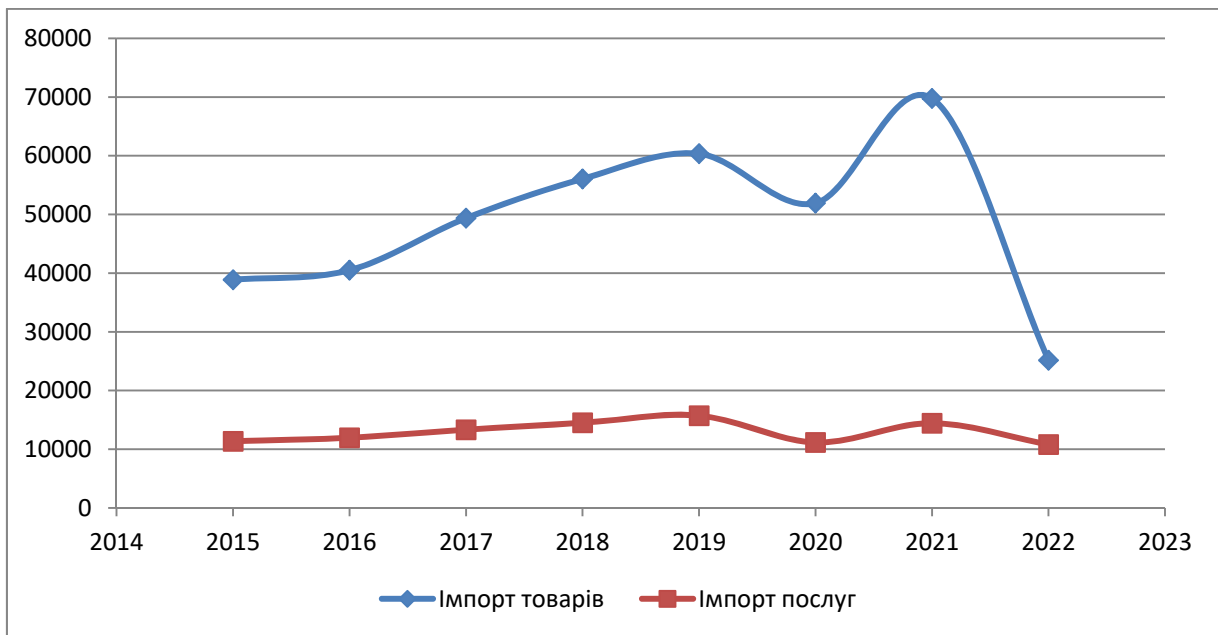

Рисунок 2 – Обсяг імпорту України з 2015 по 2022 роки [1]
 Figure 2 – Import volume of Ukraine from 2015 to 2022 [1]

Відповідність експорту національним інтересам України, забезпечення його раціональної товарної структури та географічної збалансованості, конкурентоспроможності, відсутності дискримінації на зовнішніх ринках та спрямованості на забезпечення високого рівня добробуту нації називається експортною стратегією.

Експортна стратегія повинна розроблятися на основі глибокого аналізу кон'юнктури зовнішніх ринків, становища у вітчизняному виробництві, впливу факторів, які позначилися на обсягах та структурі експортної діяльності, визначення цілей, пріоритетів і напрямів розвитку експортного потенціалу.

Пріоритетом у розвитку експортного потенціалу повинно стати використання переваг тих виробництв, які мають передові технології та високий експортний потенціал, а саме: літакобудування, космічне ракетобудування та космічні послуги, порошкова металургія, виробництво надтвердих матеріалів тощо. Значний експортний потенціал має також сільське господарство за умови його реформування, створення сучасної переробної промисловості, поліпшення умов зберігання продукції тощо.

Географічне розташування України сприяє розширенню міжнародних транспортно-експедиторських послуг під час транзитних перевезень автомобільним, залізничним, повітряним, водним і трубопровідним транспортом. З цього погляду важливо забезпечити участь України у проєктах прокладання трансконтинентальних транспортних коридорів "Південь — Північ", "Західна Європа — Східна Європа" тощо. Це сприятиме інтеграції України у світову систему господарства і забезпеченню її економічної безпеки.

Загалом стимулювання розвитку експорту та забезпечення експортної безпеки має включати насамперед економічні та організаційно-правові заходи [2].

До економічних заходів слід віднести:

- страхування експортних кредитів від комерційних та політичних ризиків;
- надання урядом гарантій щодо залучення кредитних ресурсів в експортоорієнтовані виробництва, запровадження спеціальної системи кредитування обіговими коштами виробництв;
- надання державної фінансової підтримки експортерам промислової продукції;
- податкове заохочення експортерів (безперешкодне повернення податку на додану вартість у разі експорту продукції тощо);

– митно-тарифне стимулювання.

До організаційно-правових заходів належать:

- вдосконалення правової бази розвитку експортної діяльності;
- створення системи зовнішньоторговельної інформації;
- державна підтримка просування української продукції на зовнішні ринки;
- організація ефективної системи сертифікації експортної продукції;
- підвищення ролі закордонних українських представництв у дипломатичній підтримці ними важливих експортних операцій, попередніх маркетингових досліджень, зусиль щодо організації зарубіжних виставок, ярмарків тощо;
- проведення наукових досліджень у зовнішньоекономічній сфері, зокрема досліджень кон'юнктури товарів на зовнішніх ринках;
- підготовка кваліфікованих кадрів для діяльності у зовнішньоекономічній сфері;
- здійснення ефективного державного контролю за зовнішньоекономічними операціями з метою запобігання порушенням, збирання інформації щодо ділової репутації та фінансового стану учасників зовнішньоекономічної діяльності, обмін нею з органами безпеки інших країн;
- створення та підтримка об'єднань експортерів, координація їхньої діяльності на зовнішніх ринках з метою ефективного використання кон'юнктури та дотримання правил конкуренції.

Державна імпортна політика визначається як раціональна товарна та географічна збалансованість імпорту, що позитивно впливає на розвиток національної економіки, захищає внутрішній ринок і національного товаровиробника, сприяє зміцненню конкурентоспроможності вітчизняної продукції та економічної незалежності України.

Держава може впливати на імпорт за допомогою тарифних та нетарифних методів.

Тариф на імпорт є найпоширенішим видом обмеження торгівлі, що являє собою державний грошовий збір із ввезених товарів, які пропускаються через кордон країни під контролем митного відомства.

Існують два основні види митних тарифів: *специфічні*, які визначаються у вигляді фіксованої суми з одиниці виміру (наприклад, ваги, площі, кількості тощо), та *адвалорне мито*, яке встановлюється у вигляді відсотка з митної вартості товару [4].

Введення імпортного тарифу призводить до збільшення ціни імпортованих товарів, скорочення обсягу імпорту, збільшенню цін на подібні товари вітчизняного виробництва і, як результат, зростання вітчизняного виробництва даного товару.

Щодо нетарифних методів регулювання державою імпорту, то найбільш поширеною формою їх є квотування, яке являє собою обмеження в кількісному або вартісному вираженні обсягу продукції, дозволеної до ввозу в країну за визначений період.

Вплив квоти на рівень добробуту ідентичний впливові тарифу. Різниця полягає в тому, що при введенні тарифу держава завжди одержує додатковий дохід, а при встановленні квоти частина цього доходу може дістатися імпортеру. Однак квота дає гарантію, що імпорт не буде перевищувати визначену величину, оскільки позбавляє іноземних конкурентів можливості розширювати продаж за рахунок зниження цін.

Для забезпечення імпоротної безпеки України слід здійснити низку заходів, а саме:

- привести товарну структуру імпорту у відповідність із потребами національної економіки;
- забезпечити спрямування імпорту на структурну перебудову економіки, передусім на створення замкнених технологічних циклів;
- активно залучати передові технології для модернізації національного виробництва;
- здійснювати географічну диверсифікацію імпорту з метою зменшення ресурсної, фінансової та технічної залежності України;
- надавати підтримку вітчизняним виробникам у сфері освоєння продукції, що дозволяє зменшити імпорт закордонних аналогів;
- вдосконалити чинне законодавство для ефективного регулювання імпорту;
- розробити економічно обґрунтовану систему тарифного регулювання імпорту з метою насичення внутрішнього ринку необхідними товарами;
- законодавчо оформити внесення змін до переліку країн (у бік їхнього зменшення), на які поширюється преференційний режим;
- здійснювати сертифікацію імпортової продукції відповідно до норм міжнародної практики і національного законодавства з метою запобігання ввезенню в Україну недосконалої, застарілої та екологічно небезпечної продукції;
- здійснювати імпорт дефіцитної сировини з метою збереження обмежених власних ресурсів;
- у разі необхідності здійснювати обмеження імпорту з метою захисту вітчизняних товаровиробників та споживчого ринку.

Насамперед доцільно здійснювати імпорт таких передових технологій, які сприятимуть технічному переозброєнню та модернізації вітчизняної промисловості, припиненню нераціонального імпорту і зростанню експорту високотехнологічної та наукоємної продукції.

Висновки. Зовнішньоекономічну безпеку можна визначити як спроможність держави протистояти впливу екзогенних негативних факторів і мінімізувати заподіяні ними збитки, активно використовувати участь у світовому розподілі праці для створення сприятливих умов розвитку національної економіки. Надзвичайно важливо здійснювати постійний моніторинг основних показників для визначення поточного стану забезпечення зовнішньоекономічної безпеки.

Щодо інтеграції України у світову економіку, то, з одного боку, значна частка її експорту у світовій торгівлі дає змогу впливати на інші країни, а з іншого – проникнення іноземного капіталу в національну економіку посилює вплив на її економічний розвиток ззовні.

Пріоритетом у розвитку експортного потенціалу повинно стати використання переваг тих виробництв, які мають передові технології та високий експортний потенціал, а саме: літакобудування, космічне ракетобудування та космічні послуги, порошкова металургія, виробництво надтвердих матеріалів тощо.

Перерахована низка заходів дозволить забезпечити імпортну безпеку України.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Державна служба статистики України . Статистична інформація [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Губарева І. О. Формування економічної безпеки України : монографія / Губарева І. О. – Харків : Інжек, 2015. – 443 с.
3. Економічна безпека держави: навчально-методичний посібник / Живко З.Б., Черевко О.В., Копитко М.І., Зачосова Н.В., Живко М.О., Серета В.В., Занора В.О., Бісєць А.В.; за ред. Живко З.Б. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 240 с.
4. Жихор О. Б. Економічна безпека : підруч. для студентів ВНЗ / [О. Б. Жихор та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. О. Б. Жихор, д-ра екон. наук, проф. О. І. Барановського ; Ун-т банк. справи Нац. банку України (м. Київ). – Київ : УБС НБУ, 2015. – 467 с.
5. Лекарь С. І. Адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави : монографія / Лекарь С. І. – Х. : Золота миля, 2013. – 477 с.

6. Шевченко Л. С. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування : монографія /., О. А. Гриценко, С. М. Макуха [та ін.] /за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. – Х. : Право, 2019. – 321 с.

REFERENCES

1. State Statistics Service of Ukraine. Statistical information [Electronic resource]. – access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Gubareva I. O. Formation of economic security of Ukraine: monograph / Gubareva I. O. – Kharkiv: Inzhfek, 2015. – 443 p.
3. Economic security of the state: educational and methodological manual / Zhivko Z.B., Cherevko O.V., Kopytko M.I., Zachosova N.V., Zhivko M.O., Sereda V.V., Zanora V. O., Bievets A.V.; under the editorship Zhivko Z.B. Cherkasy: Yu.A. Chabanenko publisher, 2019. 240 p.
4. Zhykhor O. B. Economic security: textbook. for university students / [O. B. Zhihor and others] ; under the editorship Dr. Econ. Sciences, Prof. O. B. Zhihor, Dr. Econ. Sciences, Prof. O. I. Baranovskiy; Bank University. affairs of the National Bank of Ukraine (Kyiv). – Kyiv: UBS NBU, 2015. – 467 p.
6. Lekar S. I. Administrative and legal mechanism for ensuring the economic security of the state: monograph / Lekar S. I. – Kh.: Golden Mile, 2013. – 477 p.
7. Shevchenko L. S. Economic security of the state: essence and directions of formation: monograph /., О. А. Hrytsenko, S. М. Makuha [and others] / edited by Dr. Econ. Sciences, Prof. L. S. Shevchenko. – Kh.: Pravo, 2019. – 321 p.

РЕФЕРАТ

Дулеба Н.В. Міжнародна економічна безпека як наслідок глобалізації / Н.В. Дулеба, Г.В. Кириченко, Н.М. Васильцова, А.Д. Дулеба // Вісник Національного транспортного університету. Серія «Економічні науки». Науковий журнал. – К. : НТУ, 2022. – Вип. 4 (54).

В статті розглянуто суть та основні принципи здійснення зовнішньоекономічної безпеки в Україні. Виділено основні показники, що дозволяють визначити рівень зовнішньоекономічної безпеки держави. Надзвичайно важливо здійснювати постійний моніторинг зазначених основних показників для визначення поточного стану забезпечення зовнішньоекономічної безпеки. Розкриті пріоритетні завдання державної політики для забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України. Наведені економічні та організаційно-правові заходи, що дозволять стимулювати розвиток експорту та забезпечення експортної безпеки.

Розкрито основні принципи здійснення зовнішньоекономічної безпеки в Україні, подано основні показники для визначення рівня зовнішньоекономічної безпеки, показано пріоритетні завдання державної політики для забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА, ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ, ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ, ЕКСПОРТНА СТРАТЕГІЯ, ІМПОРТНА ПОЛІТИКА

ABSTRACT

Duleba N.V., Kyrychenko A.V., Vasiltsova N.M., Duleba A.D. International economic security as a consequence of globalization. Visnyk National Transport University. Series «Economic sciences». Scientific journal. – Kyiv: NTU, 2022. – Issue 4 (54).

The article examines the essence and basic principles of foreign economic security in Ukraine. The main indicators that allow determining the level of foreign economic security of the state are highlighted. It is extremely important to constantly monitor the specified main indicators to determine the current state of ensuring foreign economic security. The priority tasks of state policy to ensure Ukraine's foreign economic security are revealed. Economic and organizational and legal measures that will allow to stimulate the development of exports and ensure export security are given.

The basic principles of the implementation of foreign economic security in Ukraine are disclosed, the main indicators for determining the level of foreign economic security are presented, and the priority tasks of the state policy to ensure the foreign economic security of Ukraine are shown.

KEY WORDS: EXTERNAL ECONOMIC SECURITY, STATE POLICY, ECONOMIC INTERESTS, STATE REGULATION, EXPORT STRATEGY, IMPORT POLICY

АВТОРИ:

Дулеба Н. В., кандидат економічних наук, доцент, Національний транспортний університет, доцент кафедри економіки, e-mail: N.V.Duleba@gmail.com, тел. (044)2803016, Україна, 01010, м. Київ, вул. М. Омеляновича-Павленка, 1, к.313, orcid.org/0000-0002-3881-2413

Кириченко Г. В., кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна, anna_dazenko@ukr.net, , тел. (044)2803016, Україна, 01010, м. Київ, вул. М. Омеляновича-Павленка, 1, к.313, orcid.org/0000-0002-3783-0804

Васильцова Н. М., кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна, Pilipenko_natali@ukr.net., тел. (044)2803016, Україна, 01010, м. Київ, вул. М. Омеляновича-Павленка, 1, к.313, orcid.org/0000-0002-9897-5310

Дулеба А. Д., кандидат технічних наук, доцент, Національний транспортний університет, доцент кафедри виробництва, ремонту та матеріалознавства, e-mail: a.d.duleba@gmail.com, тел. (044)2809805, Україна, 01010, м. Київ, вул. М. Омеляновича-Павленка, 1, к.104а, orcid.org / 0000-0001-6333-1737

AUTHORS:

Duleba N. V., candidate of economic sciences, associate professor, National Transport University, associate professor of the Department of Economics, e-mail: N.V.Duleba@gmail.com, tel. (044)2803016, Ukraine, 01010, Kyiv, str. M. Omelyanovicha-Pavlenka, 1, k. 313, orcid.org/0000-0002-3881-2413

Kyrychenko A. V., Candidate of Economic Sciences, National Transport University, Kyiv, Ukraine, anna_dazenko@ukr.net, , tel. (044)2803016, Ukraine, 01010, Kyiv, str. M. Omelyanovicha-Pavlenka, 1, k. 313, orcid.org/0000-0002-3783-0804

Vasiltsova N. M., Candidate of Economic Sciences, National Transport University, Kyiv, Ukraine, Pilipenko_natali@ukr.net., tel. (044)2803016, Ukraine, 01010, Kyiv, str. M. Omelyanovicha-Pavlenka, 1, k. 313, orcid.org/0000-0002-9897-5310

Duleba A. D., candidate of technical sciences, associate professor, National Transport University, associate professor of the department of production, repair and materials science, e-mail: a.d.duleba@gmail.com, phone (044)2809805, Ukraine, 01010, Kyiv, str. M. Omelyanovicha-Pavlenka, 1, k. 104a, orcid.org / 0000-0001-6333-1737

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Корчевська Л. О., професор кафедри менеджменту, маркетингу і туризму, Херсонського національного технічного університету МОН України, м. Херсон, Україна

Бондар Н. М., доктор економічних наук, професор кафедри економіки, Національного транспортного університету, Київ, Україна

REVIEWER:

Korchevska L. O., professor of the Department of Management, Marketing and Tourism, Kherson National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kherson, Ukraine

Bondar N. M., Doctor of Economics, Professor of the Department of Economics, National Transport University, Kyiv, Ukraine